

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10.12.2008, sp. zn. 21 Cdo 5145/2007, ECLI:CZ:NS:2008:21.CDO.5145.2007.1

Číslo: 70/2009

Právní věta: Věřitel může uplatnit svou pohledávku žalobou u soudu podanou proti "neznámým dědicům" zemřelého dlužníka, jestliže za řízení o dědictví nebo jinak dosud nebylo objasněno, zda zůstavitel zanechal dědice, popřípadě o kom lze mít důvodně (zejména podle poznatků z probíhajícího dědického řízení) za to, že je zůstavitelovým dědicem. Soud v tomto případě posoudí, zda je možné v řízení ihned pokračovat nebo zda řízení musí být přerušeno až do skončení řízení o zůstavitelově dědictví. V řízení lze ihned pokračovat jen tehdy, bylo-li nepochybně zjištěno, že zůstavitel zanechal takový majetek, že zůstavitelovi dědici (stát, má-li mu dědictví připadnout podle ustanovení § 462 obč. zák.) budou zcela jistě odpovídat ve smyslu ustanovení § 470 a § 472 obč. zák. za všechny zůstavitelovy dluhy (a za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele) v plném rozsahu; v takovém případě soud v řízení ustanoví žalovaným "neznámým dědicům" zemřelého dlužníka opatrovníka (§ 29 odst. 1 o. s. ř.). V ostatních případech, zejména tehdy, je-li dosud pochybné, v jakém rozsahu budou zůstavitelovi dědici (stát, má-li mu dědictví připadnout podle ustanovení § 462 obč. zák.) odpovídat ve smyslu ustanovení § 470 a § 472 obč. zák. za zůstavitelovy dluhy (a za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele), nebo je-li dokonce dědictví předloženo, soud řízení přeruší podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. až do skončení řízení o zůstavitelově dědictví.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 10.12.2008

Spisová značka: 21 Cdo 5145/2007

Číslo rozhodnutí: 70

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy: § 109 odst. 2 písm. c/) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 111 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 175n odst. 2 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 175t odst. 2 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 239 odst. 3 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 243b odst. 2 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 243b odst. 3 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 29 odst. 1 předpisu č. 99/1963Sb.

§ 400 odst. 2 předpisu č. 513/1991Sb.

§ 460 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 7 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobkyně se žalobou podanou u Obvodního soudu pro Prahu 2 dne 7. 3. 2007 domáhala, aby jí „právní nástupci zůstavitele“ Ing. Z. M. zaplatili 7090,50 Kč. Žalobu zdůvodnila zejména tím, že zůstavitel Ing. Z. M. byl na základě smlouvy o dodávce a odběru plynu ze dne 20. 7. 1994 odběratelem plynu na adrese v P. 2, a že za období od 6. 5. 2003 do 27. 3. 2004 byl povinen zaplatit nedoplatek za dodávku plynu ve výši 7090,50 Kč, který neuhradil, neboť dne 27. 3. 2004 zemřel. Žalobkyni se „dosud nepodařilo zjistit“ zůstavitelova dědice, který by za tento dluh ve smyslu ustanovení § 470 obč. zák. odpovídal; za žalované proto označila „právního nástupce zůstavitele“ a navrhla, aby řízení bylo přerušeno do „doby, než se podaří vypátrat, který z dědiců odpovídá za zůstavitelovy dluhy“.

Poté, co usnesením ze dne 4. 4. 2007 žalobkyni vyzval, aby „ve lhůtě 15 dnů od doručení tohoto usnesení řádně označila účastníka či účastníky řízení na straně žalované, a to jménem, příjmením, bydlištěm, popřípadě obchodní firmou či názvem a sídlem právnické osoby“, a co žalobkyně sdělila, že podle zprávy Obvodního soudu pro Prahu 2, podané ve věci, „není do dnešního dne v dědickém řízení znám ani okruh dědiců“ a že proto „není možné blíže specifikovat osobu žalovaného“, O b v o d n í s o u d pro Prahu 2 usnesením ze dne 23. 4. 2007 žalobu odmítl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Dospěl k závěru, že žalobkyně přes výzvu neodstranila „vadu podání“ spočívající v tom, že za žalované označila „právního nástupce zůstavitele“, aniž by tyto osoby blíže specifikovala jménem, příjmením a bydlištěm, popřípadě názvem právnické osoby a jejím sídlem, jak ukládá ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř.“ Protože pro tuto vadu nelze v řízení pokračovat, žaloba musela být podle ustanovení § 43 odst. 2 o. s. ř. odmítnuta.

K odvolání žalobkyně M ě s t s k ý s o u d v Praze usnesením ze dne 17. 7. 2007 usnesení soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud zdůraznil, že žaloba musí podle ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř. obsahovat „kromě obecných náležitostí jméno, příjmení a bydliště účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje)“ a že soud prvního stupně žalobkyni vyzval v souladu s ustanovením § 43 odst. 1 o. s. ř. k tomu, aby „výše uvedené zákonem předepsané náležitosti doplnila, neboť označení žalovaného tak, jak to učinila žalobkyně, zákonem předepsané identifikační znaky neobsahuje“. Protože žalobkyně vytknutou vadu žaloby neodstranila a protože pro tento nedostatek nelze v řízení pokračovat, soud prvního stupně žalobu odmítl v souladu s ustanovením § 43 odst. 2 o. s. ř.

Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání. Namítá, že označení žalovaného uvedené v žalobě je z pohledu ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř. dostatečně určité, neboť byl „označen způsobem, který umožňuje jeho identifikaci a ztotožnění tak, aby nebylo možné tuto osobu zaměnit s jiným“. Žalovaného nebylo možné „blíže specifikovat“, neboť dědické řízení vedené u Obvodního soudu pro Prahu 2 „není dosud skončeno“ a „není vinou žalobkyně“, že dosud nebyl zjištěn ani okruh dědiců po zůstaviteli Ing. Z. M. Žalobkyně dovozuje, že soudy měly řízení přerušit až do skončení dědického řízení a že jejich rozhodnutí jí „odepírají právo domáhat se u soudu ochrany jejího práva“. Žalobkyně navrhla, aby dovolací soud usnesení soudu prvního stupně zrušil a aby mu věc vrátil k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 o. s. ř. a že jde o usnesení, proti kterému je dovolání přípustné podle ustanovení § 239 odst. 3 o. s. ř., přezkoumal napadené usnesení ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné. Zrušil proto rozhodnutí soudů obou

stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti zanikne smrtí. Jestliže smrt nelze prokázat předepsaným způsobem, soud fyzickou osobu prohlásí za mrtvou, zjistí-li její smrt jinak. Za mrtvou soud prohlásí také nezvěstnou fyzickou osobu, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že již nežije (srov. § 7 odst. 2 obč. zák.).

Dědictví se nabývá smrtí zůstavitele (srov. § 460 obč. zák.). K nabytí dědictví zůstavitelovým dědicem však nedochází jen na základě smrti zůstavitele. Právní úprava dědictvého práva vychází z principu ingerence státu při nabývání dědictví; předpokládá mimo jiné, že dědictví po každém zůstaviteli musí být soudem projednáno a rozhodnuto, že řízení o dědictví se zahajuje i bez návrhu a že v řízení o dědictví musí být projednán také majetek, který nebyl znám (nebyl zjištěn) při původním projednání a rozhodnutí dědictví. Podle usnesení soudu o dědictví se nabývá dědictví zásadně s účinností ke dni smrti zůstavitele. V době od smrti zůstavitele až do pravomocného usnesení o dědictví nebo jiného usnesení soudu, kterým se dědictvé řízení končí, tu není (a ani nemůže být) jistota, s jakým výsledkem řízení o dědictví skončí, zejména kdo se stane zůstavitelovým dědicem, jak bude vypořádáno dědictví mezi více zůstavitelovými dědici, zda dědictví připadne státu, zda bude uzavřena dohoda o přenechání předluženého dědictví zůstavitelovým věřitelům k úhradě dluhů a zda bude soudem schválena, popřípadě zda dojde k likvidaci dědictví.

Stav, jaký tu vzniká v době od smrti zůstavitele až do pravomocného usnesení soudu, kterým se řízení o dědictví končí, se projevuje také ve vztazích k majetku patřícímu do dědictví a k zůstavitelovým dluhům. Až do vypořádání dědictví pravomocným usnesením soudu o dědictví jsou dědici považováni za vlastníky celého majetku patřícího do dědictví (všech věcí, hodnot a jiných majetkových práv zůstavitele), z právních úkonů, týkajících se věcí, hodnot nebo jiných majetkových práv patřících do dědictví, jsou oprávněni a povinni vůči jiným osobám společně a nerozdílně a jejich dědictvý podíl vyjadřuje míru, jakou se navzájem podílejí na těchto právech a povinnostech. Za zůstavitelovy dluhy dědici odpovídají (spolu s přiměřenými náklady spojenými s pohřbem zůstavitele) do výše ceny nabytého dědictví; v době do pravomocného skončení řízení o dědictví jsou v tomto rozsahu povinni hradit dluhy zůstavitele společně a nerozdílně a jejich dědictvý podíl vyjadřuje míru, v jaké se navzájem na úhradě zůstavitelových dluhů podílejí. V případě, že dědicové odmítnou dědictví nebo že z jiných důvodů dědictví nenabude žádný dědic a že proto dědictví připadlo státu, je stát až do právní moci usnesení o dědictví považován za vlastníka veškerého majetku zůstavitele a je také povinen hradit zůstavitelovy dluhy (a přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele) stejně jako dědic. Došlo-li k dohodě o přenechání předluženého dědictví zůstavitelovým věřitelům, nabývají zůstavitelovi věřitelé majetek patřící do dědictví na základě pravomocného usnesení soudu o schválení této dohody ke dni smrti zůstavitele; až do právní moci tohoto usnesení jsou dědici považováni za vlastníky tohoto majetku, za dluhy zůstavitele ovšem neodpovídají, neboť jsou hrazeny z přenechaného majetku. V případě, že soud nařídí likvidaci dědictví (§ 175t o. s. ř.), provede ji po právní moci usnesení zpeněžením všeho zůstavitelova majetku a o majetku zůstavitele, který se nepodaří zpeněžit, rozhodne, že připadá státu s účinností ke dni smrti zůstavitele. Ten, kdo v rámci zpeněžení zůstavitelova majetku získá věci, hodnoty nebo jiná majetková práva zůstavitele, se stává jejich vlastníkem ke dni smrti zůstavitele; až do zpeněžení jsou považováni za jejich vlastníky (majitele) dědicové, popřípadě stát, jestliže zůstavitel nezanechal dědice nebo jestliže dědicové dědictví odmítli nebo z jiných důvodů nemohou dědit, za zůstavitelovy dluhy však neodpovídají, neboť jsou hrazeny z výtěžku zpeněžení majetku zůstavitele a pravomocným skončením likvidace neuspokojené pohledávky věřitelů proti dědicům (státu) zaniknou. Bylo-li řízení o dědictví zastaveno, protože zůstavitel nezanechal žádný majetek nebo jen majetek nepatrné hodnoty (§ 175h o. s. ř.), a nebylo-li ani dodatečně zjištěno něco jiného (srov. též právní názor vyjádřený v rozsudku Nejvyššího

soudu ze dne 14. 10. 2004, sp. zn. 21 Cdo 847/2004, který byl uveřejněn pod č. 4 v časopise Soudní judikatura, ročník 2005), nabývá majetek nepatrné hodnoty ten, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele; za zůstavitelovy dluhy v tomto případě ten, kdo se postaral o zůstavitelův pohřeb, ten, komu by jinak svědčilo dědické právo po zůstaviteli, a ani stát (z důvodu tzv. odúmrti) neodpovídají.

Neuhradí-li zůstavitel během svého života všechny své dluhy, nemá jeho smrt sama o sobě žádný vliv na věřitelovo právní postavení. V případě, že dědici nebo stát odpovídají za zůstavitelovy dluhy, nedochází smrtí zůstavitele (dnem smrti zůstavitele, k němuž dědici /stát/ zásadně nabývají zůstavitelův majetek) ke stavení nebo přerušení běhu promlčecí doby (srov. též § 111 obč. zák. a § 400 obch. zák.) nebo běhu prekluzivní doby (srov. § 583 a 122 obč. zák.), smrt zůstavitele nemá vliv na prodlení dlužníka, které nastane, nebyl-li dluh zůstavitele (za jeho života nebo po jeho smrti) řádně a včas splněn, a se smrtí zůstavitele zákon nespojuje ani jinou, byť jen dočasnou (do pravomocného skončení dědického řízení), nevymahatelnost věřitelovy pohledávky za zůstavitelem; ten, kdo odpovídá za zůstavitelovy dluhy, je (v rozsahu své odpovědnosti) „přebírá“ ve stavu, v jakém byly v době smrti zůstavitele, a pro právní postavení věřitele je samo o sobě nerozhodné, zda je povinen pohledávku uspokojit jako dlužník zůstavitel nebo ten, kdo odpovídá za zůstavitelovy dluhy.

Z uvedeného mimo jiné vyplývá, že pro uplatnění pohledávky věřitele nemá právní význam sama o sobě skutečnost, zda dlužník zemřel, tedy - řečeno jinak - okolnost, zda věřiteli má pohledávku uspokojit samotný dlužník nebo dědic (stát) v rozsahu své odpovědnosti za dluhy zůstavitele. Neuplatnil-li věřitel svoji pohledávku u soudu nebo u jiného příslušného orgánu ještě za života zůstavitele, nemůže s tím vždy vyčkávat až do pravomocného skončení řízení o dědictví po dlužníku; k uplatnění svého práva u soudu nebo jiného orgánu je věřitel často „donucován“ ještě v době probíhajícího řízení o dědictví po dlužníkovi kromě zájmu na co možná nejrychlejším splnění (uspokojení) pohledávky zejména nebezpečím možného promlčení nebo prekluze práva. Uvedené platí samozřejmě rovněž tehdy, jestliže věřitel svou pohledávku oznámil soudu (z vlastní iniciativy nebo na výzvu soudu vydanou podle ustanovení § 175n o. s. ř. nebo podle § 175t odst. 2 o. s. ř.) do řízení o dědictví po dlužníku, neboť takové oznámení - nedošlo-li dohodou k přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě zůstavitelových dluhů nebo k pravomocnému nařízení likvidace dědictví - nepředstavuje uplatnění práva, které by mohlo mít za následek stavení běhu promlčecí doby (§ 112 obč. zák. a § 402 obch. zák.) nebo uplatnění práva před uplynutím prekluzivní doby.

S uplatněním práva u soudu nebo u jiného příslušného orgánu ještě před skončením dědického řízení je nutně spojeno též to, že v době zahájení řízení (ještě) není (nemusí být) vždy známo, kdo přichází v úvahu jako dlužníkův dědic. Byl-li v řízení o dědictví zjištěn okruh dědiců dlužníka, podává věřitel žalobu nebo jiný návrh na zahájení řízení u soudu (jiného příslušného orgánu) proti těm, o nichž lze mít důvodně (zejména podle poznatků z probíhajícího dědického řízení) za to, že jsou zůstavitelovými dědici. Pro případ, že okruh dědiců (dosud) nebyl objasněn, judikatura soudů již dříve připouštěla možnost, že věřitel může podat žalobu proti „neznámým dědicům zůstavitele“ (srov. též rozbor a zhodnocení „K některým otázkám ochrany vlastnictví nemovitostí a řešení vztahů mezi vlastníky sousedících pozemků“, uveřejněné pod č. 65 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1972, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. [29 Odo 751/2006](#), které bylo uveřejněno pod č. 89 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2008). Opačný postup by totiž měl nutně mimo jiné za následek, že by věřitel vždy musel vyčkávat s uplatněním svého práva u soudu nebo u jiného příslušného orgánu až do skončení dědického řízení po dlužníku, což by znamenalo poškození věřitele spočívající nejen v průtazích s uspokojením jeho pohledávky, ale také v nebezpečí promlčení nebo prekluze jeho práva.

Z uvedených důvodů dospěl Nejvyšší soud k závěru, že věřitel může uplatnit svou pohledávku žalobou u soudu podanou proti „neznámým dědicům“ zemřelého dlužníka, jestliže za řízení o dědictví nebo jinak dosud nebylo objasněno, zda zůstavitel zanechal dědice, popřípadě o kom lze mít důvodně

(zejména podle poznatků z probíhajícího dědického řízení) za to, že je zůstavitelovým dědicem.

Není-li okruh možných dědiců zemřelého dlužníka dosud znám a podal-li proto věřitel žalobu u soudu (jiného příslušného orgánu) proti „neznámým dědicům“ zůstavitele, soud posoudí, zda je možné v řízení ihned pokračovat nebo zda řízení musí být přerušeno až do skončení řízení o zůstavitelově dědictví. V řízení lze ihned pokračovat jen tehdy, bylo-li nepochybně zjištěno, že zůstavitel zanechal majetek, z něhož zcela jistě budou uspokojeny všechny jeho dluhy, tedy, řečeno jinak, že zůstavitelovi dědici (stát, má-li mu dědictví připadnout podle ustanovení § 462 obč. zák.) budou odpovídat ve smyslu ustanovení § 470 a § 472 obč. zák. za všechny zůstavitelovy dluhy (a za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele) vždy v plném rozsahu; v takovém případě soud v řízení ustanoví žalovaným „neznámým dědicům“ zemřelého dlužníka opatrovníka (§ 29 odst. 1 o. s. ř.). V ostatních případech, zejména tehdy, je-li dosud pochybné, v jakém rozsahu budou zůstavitelovi dědici (stát, má-li mu dědictví připadnout podle ustanovení § 462 obč. zák.) odpovídat ve smyslu ustanovení § 470 a § 472 obč. zák. za zůstavitelovy dluhy (a za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele), nebo je-li dokonce dědictví předloženo, soud řízení přeruší podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. až do skončení řízení o zůstavitelově dědictví.

Z uvedeného vyplývá, že není správný názor soudů, podle kterého v žalobě musí být označeni „jménem, příjmením, bydlištěm, popřípadě obchodní firmou či názvem a sídlem právnické osoby“ účastníci řízení na straně žalovaného i v případě, jde-li o vymáhání zůstavitelova dluhu, nebylo-li dosud za řízení o dědictví a ani jinak objasněno, zda zůstavitel zanechal dědice, popřípadě o kom lze mít důvodně (zejména podle poznatků z probíhajícího dědického řízení) za to, že je zůstavitelovým dědicem, a byla-li proto žaloba podána proti „neznámým dědicům“ zemřelého dlužníka. Protože usnesení odvolacího soudu není správné, Nejvyšší soud je zrušil (§ 243b odst. 2, část věty za středníkem, o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že důvody, pro které bylo zrušeno usnesení odvolacího soudu, platí i na usnesení soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí a věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 2 k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).